

Či jesto pravda na svete

V jednej dedine vychoval raz jeden otec dvoch synov a potom umrel. Len čo otcovi oči zatlačili, chceli synovia hned' každý robiť po svojom, preto ihned' podelili sa so všetkým, čo po otcovi ostalo. A podelili sa ako rodní bratia narovno; dostalo sa im po tisíc zlatých. Podelení pustili sa svetom.

Idú, idú jeden vedľa druhého a ustavične dohadujú sa medzi sebou hned' o jednom, hned' o druhom; až ti im príde dohadovať sa o tom, či jesto pravda na svete.

„Brat môj zlatý“, povie mladší, „už je to raz darmo, pravda musí byť na svete; lebo inakšie rozpadol by sa svet!“

„A už či rozpadol, či nerozpadol,“ povie starší, „ale pravdy nemáš; lebo tá dávno zahynula.“

„Nezahynula!“

„Ba zahynula!“

„Ba ver nezahynula!“

„Ba veru zahynula!“

Tak šlo to medzi nimi čím ďalej, tým tuhšie. Napokon povie mladší, keď ho to už dopálilo:

„No počkaj, veď ešte aj krém nás jesto ľudia na svete, opýtame sa tých. Ale ak pravda zahynula, hned' ti dám tých mojich tisíc zlatých!“

Staršiemu nebolo viac treba, hned' pristal na stávkku.

Tu ide za nimi v bohatom koči veľký pán s červenými bajúzmi, s červenou bradou ako plameň.

„Ach, pán veľkomožný, prosíme vás ponížene len na jedno slovo,“ volajú bratia.

„No, čože by ste radi?“

„Oj, nože nám no, ako múdry pán, povedzte: Či jesto pravda na svete?“

„Škoda vám o tom aj dohadovať sa. Mali ste už dávno vedieť, že viac pravdy nieta. Oj, bračekovci, to celý svet vraví, že tá už dávno zahynula!“

Tu starší brat hned' odobral mladšiemu tých tisíc zlatých a skryl si do vrečka.

Idú ďalej ticho, akoby to už ani tí neboli. Starší len tak poťuťme usmieval sa za chrbtom mladšieho, že ho tak nie po nič pripravil o otčizen. Mladší len krútil hlavou a hrabal sa za ušima; lebo mu nijak nešlo do rozumu, že by pravda bola zahynula. A preto zas len začal dohadovať sa.

„Sem,“ povedá, „tých tisíc zlatých; lebo pravda nemohla zahynúť!“

„Ej, ba veru tie nemáš,“ riekol starší; „lebo pravda dávno zahynula!“

„No, už tá nezahynula; veď azda viem!“

„Ba veru tá zahynula; veď si počul, veď by azda páni tak nevraveli,“

„Zahynula!“

„Nezahynula!“

Šlo to medzi nimi vždy horšie, až zase ten mladší zavolal:

„No, ak pravda zahynula, dve oči mám, aj tie ešte vyklať si dám za ňu!“

„Nuž teda dobre,“ povie starší brat, „opýtame sa ešte koho-toho.“

Sotvaže zatíchli – kde sa vzal, tam sa vzal – ale šiel po ceste jeden páter. I ten mal červené vlasy.

„Ach, pán prevelebný, prosíme vás ponížene, lenže nám len povedzte: Či jesto pravda na svete?“

„Jah, deti moje,“ vzdychol si pán páter sťažka, „ani si na tom hlavy nelámte! Pravda dávno zahynula, my ju už len po chýre známe.“

Pán páter zašiel za vršok a starší brat vyňal spoza opaska nôž a vylúpil mladšiemu bratovi obe oči. A keď mu ich vylúpil, začal ešte aj posmievať sa mu:

„Ty škriepnik taký a taký, či ti to bolo treba? Teraz ťa tu nechám!“

A to bál sa už, že ho chytia a do chládku posadia; ale práve preto zas o chvíľku začal:

„Chod' si ty pravdu hľadať, kde chceš – a ja si pôjdem svojou cestou!“

A len nasilu odísť a odísť, a toho neboráka že tam nechá.

Ale mladší brat chytil sa mu za šaty a nespúšťal sa ho. Prosil sa mu, že by vari ten kameň bol mohol obmäkčiť, nieto ešte srdce ľudské:

„Brat môj, brat môj, keď si ma už takto aj o peniaze aj o svetlo božie pripravil, nože ma už teraz aspoň zaved' dakde pod panskú stenu, kde by mi ľudia hoc len od hladu skapat' nedali!“

Na veľa prosenia zaviedol ho, ale miesto pod panské steny, ta pod viselnice. Myslel si, že ho tam cez noc čerti uchytiť – a to aj s tou jeho pravdou.

Už opustenejšieho na svete nebolo, ako tohto tu pod tými viselnicami Vedel, že je noc, lebo svrčky svrčkali okolo neho; ale nevedel, kde je, či je ozaj dakde medzi ľuďmi a či pánu bohu za chrbtom. Myslí, počúva, nastfča uši na všetky strany, ale nikde nič. Kaz okolo polnoci zaslúchne nad sebou akúsi vravu. A to vám tam boli čerti, čo na tie viselnice schádzali sa zo všetkých strán sveta, aby vyrozprávali si, čo kto skúsil, alebo vykonal.

„Hej,“ ozve sa prvý čert, „ja som si zarobil dneska pečienku. Dohonil -som dvoch bratov, dohadujúcich sa, či jesto pravda na svete. Pomáhal som staršiemu, lebo ten s nami držal. A pomáhal som mu dovtedy, kým len mladšieho neolúpil o otčizeň a nevyklal mu oči“

„Veru zaslúžil si si dnes večeru,“ povie druhý čert, „už je ten starší náš! A ten slepýže čo robí?“

„Neviem; zunuje dakde život, odpraví sa zo sveta a bude aj ten náš!“

„A jak ľahko pomohol by si!“ ozve sa tretí čert. „Nič by mu nebolo treba, iba čoby potieral si tou rosou jamky, ktorá tu na tieto zeliny padá, nuž by mu druhé oči narástli.“

Vtom doletel druhý kŕdeľ čertov a jeden z nich začal chváliť sa, že v tom a v tom meste pozapchával všetky studnice tak, že tam ľudia za kvapku vody budú druhé zabíjať a do pekla posielat'.

„A akože si to urobil?“ opytujú sa tamtí.

„Akože som urobil?! Tak som to urobil, že na sedem míľ dovôkolo pozháňal som všetky pramene na jedno miesto a prichlopil som veličiznou zápoľou, ktorú ani tisíc chlapov z miesta nepohne,“

Vtom uderila hodina a všetci čerti prepadli sa dakde do horúceho pekla až na dno. Ale ich rozprávku vypočúval ten slepý a pomyslel si:

„I čert môže dať dobrú radu; dakedy keby aj nechcel.“

Sotvaže na úsvite dopadla rosa, tu on hned' na rukách, na nohách pustil sa po zelenej pažiti a potieral si jarou rosou prázdne jamky očné a hned' mu začali aj oči rásť. Kým slniečko na prvé ráno obsušilo rosu, už ich mal ako trnky; na druhé ráno už mu boli ako hodné hrachy a na tretie ráno doplnili sa mu jamky krásnymi očima a videl dobre.

Hned' poberal sa do toho veľikého mesta, čo čerti v ňom zahatali pramene. Veľa mu nebolo treba dopytovať sa na cestu; chýry o tom šli ďaleko a viedli ho ako za nosom ta, kde to ľudia bijú sa o každú kvapku vody. Keď ta doputoval, hned' dal vyhlásiť sa, že on prišiel tak a tak z ďalekej krajiny, aby to mesto oslobodil od tej skazy, aby mu len dali tisíc chlapov na pomoc.

Ľudia ako ľudia! Jedni tak, druhí inak vraveli o ňom: Jedni ho držali za blázna, že ako by on to vykonal, čo nikto nemôže; druhí hrozili sa mu, aby neposmieval sa im v biede, lebo že ho zabijú. Ale našli sa aj takí, čo si pomysleli: Nádeja je u človeka a pomoc u pána boha. Títo hned' hotoví s ním – a nazbierala sa ich pekná čiastka – že ho vo všetkom poslúchnu.

Tu on obliekol sa najskôr do kňazských hábov, vzal si svätenú vodu, a tak išiel za mesto ku tej zápoli. Príde tatam, pomodlí sa najskorej pánu bohu za dobré darenie, pokropí zápoľu zo všetkých strán svätenou vodou a rozkáže chlapom do roboty! Chlapi podkopú zápoľu, založia kolíky, zaprú sa – ale nič!

„Nolen, chlapi, ešte raz!“ zavolá im. Ale zase nič!

„Ej, lenže len, zaprite sa, poprúžte sa! volá znova na nich. Chlapi zaprú sa, poprúžia sa –a zápoľu nadvihnú! Tu hned' začne valiť sa krásna čistá voda a valí sa taká, že temer všetky mlyny mala pozaberať – len akoby ju bol z Dunaja narazil. Ale akoby aj nie, keď to zo všetkých prameňov tu bola voda zohnatá a teraz už sama podmývala si zápoľu!

Teraz by ste už boli mali vidieť, čo dialo sa tuná! Čo len nohy malo, bežalo k vode na ruvačky-mačky. To s hrnkom, to s debničkou, to s kúpou, to s vedrom, to so šaff'om, to i so d'ž barmi a so sudmi prichodili ľudia a načierali a naberali si; druhí len tak dobehli piť; tretí doháňali hned' aj statok napojiť. Lebo nazdávali sa, že to len za chvíľku tak potečie a potom prestane. Iba keď vždy viac vody pribúdalo, vtedy opamätali sa, že ich ten človek predsa len neoklamal. Tu už potom mladí, starí, malí, veľkí, chudobní, bohatí, všetci zhŕkli sa okolo neho a od radosti nosili ho na rukách ako dieťa. Naznášali mu aj darov a peňazstva hrúzu, že aj sedem ráz mohol odvážiť sa samým zlatom, a chceli ho aj pánom ustanoviť nad sebou.

Ale on nič! On nechcel byť veľkým pánom. Jemu najlepšie páčil sa kremä stav kňazovský. A že ešte bol šuhaj mladý a mal pri rukách spôsob, vyučil sa na to kňazovstvo a stal sa v tom istom meste kňazom-

Dobre lebo nebárs! Bol on už teda tým kňazom – slávnym a rozhláseným po celej krajine i pre svoju múdrosť i pre svoju pobožnosť. Kde len aký hriešnik, každý k nemu chodil na spoveď; kde len aký chudobný človek, každý poberal sa k nemu, keď mu bolo tesno o pomoc a poradu. A všetky deti, čo on krstil, boli vraj najlepšie a manželstvá, ktoré on spojil, najšťastnejšie. Takto on kňazoval za mnohé a mnohé roky, až ho napokon i šedivá staroba doháňala. Ale čím väčšími beleli jeho vlasy, tým viac a ďalej šli o ňom chýry. Planí ľudia báli sa aj jeho mena a dobrí spomínali ho zakaždým a nedajbože prestúpil jeho porady a naučenia; bo on nikdy nič takého nepovedal, ani nič takého neurobil, čo by nebolo bývalo po pravde a spravodlivosti.

I veru žil tam dakde akýsi veľmi starý, pritom aj veľmi hriešny žobrák a stenal od mnohých rokov na veľmi veľiké bolesti. Lebo vraj všetky hriechy, čo za živa spáchal, obrátili sa mu na hmyz a hrýzli ho po celom tele do živého. Oddávna už ani nežil, ani neumieral, a hoci ho už

sedemdesiatsedem kňazov spovedalo, predsa ešte nemohol dokonat'.

Tu ľudia, čo im už ľúto bolo starého hriešnika, zmilovali sa nad ním a sami prišli k tomuto nášmu spravodlivému kňazovi prosit' sa, aby mu spomáhal, lebo že tomu ani sedemdesiatsedem druhých kňazov nespomohlo. I vybral sa spravodlivý kňaz ku starému hriešnikovi. Milý, mocný bože! Kohože on tu videl? Svojho staršieho brata, čo mu bol dakedy oči vyklal! Ale nedal sa bratovi naraz do známosti; bo chcel, aby napred vyspovedal sa mu zo všetkých hriechov. Spovedá ho, spovedá zadlho – veľmi dlho; lebo koľko hmyzu na žobrákovom tele, toľko hriechov na jeho duši. Napokon prestal žobrák vraviet'.

„No, či si už viac hriechov neurobil?“

„Nie!“ vraví žobrák.

„Ej, ba veru si ešte nie čistý. Ešte si dačo zatajil; lenže len vyspovedaj sa zo všetkého!“

Že už nie a nie, tajil starý hriešnik zle-nedobre a nebol by ani kliešťami vytiahol z neho čoby len slova. Naveľa, naveľa začne kňaz:

„A či ty vieš, keď hádal si sa o tú pravdu; keď olúpil si brata o otčizeň, aj oči vyklal si mu a zaviedol si ho pod viselnice – akože povodilo sa s tým tam? Ačak ty to nevieš? Ale ja viem, čo si ty porobil. Lebo aby si vedel, ja som ten istý tvoj brat, čo chcel skazit' si ma, ale pánboh nedal! Či už teraz veríš, že jesto pravda na svete?“

Tu ožila v starom hriešnikovi duša ako na ostatné okamženie a poznal svojho brata a zavzdychol:

„Ach, verím, verím!“

V tom okamžení i dokonal a bolo po ňom.

Ale spravodlivý kňaz žil ešte aj potom a len potom ešte vedel ľudom vyložit', ako pravda nezhylna, ako pravda jest a bude na svete po všetky časy a veky!

Keď konečne zaľúbilo sa pánu bohu povolať ho k sebe, tu všetko: malé, veľké, mladé, staré, bohaté, chudobné plakalo a vykladalo na jeho hrobe; lebo každé vedelo voľač o ňom povedať: „Toto a toto – toto a toto dobrého mi urobil!“